

BIBLIOTECA „ASTRA”

Nr.

24.

CU Cluj / Central University Library Cluj

„Conferințele Naționale”
ale românilor de dincoace de Carpați

de

Valeriu Moldovan
profesor universitar

SIBIU, 1937.

Editura „Asociațiunii”.

Tiparul institutului de arte grafice „Dacia Traiană”.

sys.NR. 506983

COT# 55359

BIBLIOTECA „ASTRA“

Nr. 24.

„Conferințele Naționale“ ale românilor de dincoace de Carpați

BCU Cluj / Central University Library Cluj

de

Valeriu Moldovan
profesor universitar.

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201702795

SIBIU, 1937.

Editura „Asociațiunii“.

Tiparul institutului de arte grafice „Dacia Traiană“.

„Conferințele Naționale“ ale românilor de dincoace de Carpați

de Valeriu Moldovan.

prof. univ.

Sub denumirea „Conferință Națională“ în Ardealul de dinainte de unire, se înțelegeau *congresele politice periodice ale românilor de dincoace de Carpați, constituite din delegați autorizați ai alegătorilor români, pe baza principiului reprezentativ.*

Politicește „Conferințele Naționale“ constituiau *organul deliberativ suprem și dirigiuitor al poporului român de sub stăpânirea ungurească.*

Ca orice instituție socială, conferințele acestea și-au dobândit forma *definitivă* numai rând pe rând, în mod *evolutiv.*

În prima lor fază, ele n'au fost nici periodice, nici reprezentative. *Periodicitatea* lor s'a început abia de la anul 1869 încoace, după care dată ele se întruneau regulat, din trei în trei ani. Sistemul *reprezentativ* a fost adoptat abia de la anul 1881 încoace.

În total, începând cu anul 1860—1910, s'au ținut 18 „Conferințe Naționale“, pe care le vom împărți, în *trei* epoci:

Epoca 1860—1865.

În intervalul acesta s'au ținut *trei* „Conferințe Naționale“ și anume: în Timișoara, la 18 Nov. 1860, apoi în Sibiu, în 1861 și 1863.

Nota caracteristică comună a acestor întruniri este că ele au fost prilejuite de anumite situații și evenimente *ad hoc*, față de care poporul românesc trebuia să ia o atitudine politică.

Se știe, că — după o lungă epocă de absolutism, — inaugurat imediat după înfrângerea revoluției maghiare din 1848, împăratul s'a simțit îndemnat să încuviințeze popoarelor sale o nouă constituție, promulgată prin Diploma din 20 Oct. 1860 și completată prin Patenta din 26 Febr. 1861.

În sensul Diplomei din Oct. Banatul-Timișan avea să fie reincorporat la Regatul Ungar!

Rostul „Conferinței Naționale” din Nov. 1860, convocată la Timișoara, de către Andrei Mocioni, era să protesteze împotriva acestei reincorporări.

În ceea ce privește Transilvania, Diploma din Oct. ea a redat independența totală față de Ungaria, urmând să constituie din nou un Mare Principat, investit cu o reală autonomie legislativă, în toate chestiunile, care nu erau rezervate competenței „Reichsrath”-ului central din Viena.

În fața acestei situațiuni politice, radical schimbate, cei doi păstori sufletești, Mitropolitul Alex. Șuluțiu și Episcopul A. Șaguna, au înaintat, în ziua de 10 Dec. 1860, împăratului o petiție, în care cereau:

„Să se concedă națiunii române din Ardeal înținerea unui Congres Național, pentru ca în acelaș, sub conducerea ambilor arhipăstori români bisericești, reprezentanții din inteligență, cler și comună, conchemați de aceeași, în unire cu alții dintre cele mai alese capacități din statul civil, după un mod de alegere și conchemare de dânsii stabilit, adunați împreună, să poate discuta și examina întrebările interesului lor politic și național, să le deslușească și rezolvirea lor să o poată pregăti pentru dieta cea mai aproape”.

În urma autorizației primite, cei doi capi bisericești au și convocat pe ziua de 1/13 Ian. 1861, la Sibiu, o „Conferință Națională”, mult dorită și așteptată.

Convocarea ei și desemnarea celor în drept de-a participa s'a făcut prin circulare separate, după confesiuni. După ce numărul maxim al participanților a fost fixat la cifra de 100, urma ca fiecare cap bisericesc să convoace câte 50—50 membri dintre credincioșii săi.

Mitropolitul Șuluțiu a împărșit cvota de 50 membri cuvenită românilor uniți în așa fel, ca arhidiecezei să-i revină 30, diecezei de Gherla 16, iar celei de Lugoj 4 membri,

lăsând ca alegerea persoanelor să o facă înșiși credincioșii, dintre membrii clerului și din statul mitrenesc „cari vor avea deplina încredere a națiunii și a părților din acel loc“.

Șaguna, în circulara Sa, a procedat mai autoritar, anume: a rezervat pentru cler 18 locuri, iar pentru mireni 33, pe cari i-a desemnat el înșiși, cu numele.

Astfel prima „Conferință Națională“ a avut mai mult caracterul unei consfătuiri, cu membri limitați și desemnați; cel puțin în ce privește pe ortodoxi, de însuși cel ce i-a convocat.

În timp greu de iarnă și pe lângă mijloacele de comunicație foarte anevoioase, pe acele vremi, au alergat la Sibiu toți cei convocați sau desemnați, precum și alți vreo 50 intelectuali, din toate părțile Ardealului.

De președinți au fost aclamați cei doi Episcopi, cărorora li s'a făcut ovații entuziaste, iar de secretari: G. Baritiu, E. Măcelariu, D. Moga, I. Pușcartu, Dr. H. Hodoș și Dr. I. Rațiu.

Adunarea, la propunerea lui Șaguna, s'a declarat de „*Națiune politică independentă față de celelalte națiuni*“.

Insuflețită apoi de cuvintele președinților, adunarea enunță, în mod solemn, că „*Toți românii, fără deosebire de confesiune, sunt frați de acelaș sânge*“ și că „*afurisit are să fie acel român care va mai încerca să strice această legătură frățească*“.

Cea de-a doua „Conferință Națională“, ținută tot la Sibiu, în 8/20 April 1863, a avut — de asemenea — un caracter *ad hoc*, fiind prilejuită de importante evenimente politice. Caracterul ei a fost mai mult *demonstrativ*. Poporul român din Transilvania ținea să-și exprime în mod solemn mulțumita față de tron, pentru măgulitoarea rezoluțiune din 18 Oct. 1862, prin care ni se puneau în vedere două lucruri: I. convocarea apropiată a dietei Transilvane; II. *inarticularea în lege a egalei îndreptățiri a neamului românesc și a confesiunilor ei*.

În urma unei cereri colective a celor doi capi bisericești, li se dă încuviințarea să conchete, tot în orașul Sibiu „120—150 dintre indivizii mai însemnați ai națiunii“.

române din acest Mare Principat, la o „Conferință continuativă” a celei din Ian. 1861”.

Cei doi episcopi au căzut și de data aceasta de acord, repartizând câte 75 membri pe cele două confesiuni și, în cadrele acestea, câte 25 pentru preoți și câte 50 pentru mireni.

Șaguna a designat el însuși, nominal pe cei 75 ortodoxi, pe când Șuluțu a dat și de data aceasta vot liberă clerului și poporul său să-și aleagă oamenii după plac.

În afară de acești 150 membri, parte aleși, parte desemnați, dăm și de-o categorie nouă a membrilor de drept. Anume: au fost invitați la „Conferință” și următorii demnitari români: vicepreședintele guvernului transilvănean, comișii supremi, căpitanii districtelor, consilierii guvernali, secretarii, protonotarii și asesorii tablei regești, al tribunalului penal și directorii liceelor românești din Brașov și Blaj.

Conferința aceasta nu a săvârșit vr'un act politic deosebit. A ascultat cetirea solemnă a rescriptului împărătesc, a ales o delegațiune, care să se prezinte la Viena, în audiență, cu o adresă omagială și a formulat câteva revendicări, a căror remediere aveau să o ceară dela împărat și dela dînea ce se va întruni.

Epoca 1869—1881.

În intervalul de 6 ani, care s'au scurs dela „Conferința din 1863” până la cea dela Miercurea, din anul 1869, Monarhia Austriacă a trecut prin transformări radicale, cari au schimbat cu totul situațiunea politică a poporului român.

Împăratul a fost nevoit să se împace cu maghiarii. Prețul acestei împăcări l-am plătit noi, românii, prin pierderea autonomiei Transilvaniei, care a fost încorporată la Ungaria.

Maghiarii ajung atotputernici dincoace de Leitha, precum germanii exercită o egaemonie în Austria propriu-zisă.

Românii sunt împinși, în mod fatal, înspre o atitudine de opoziție veșnică și fără speranță.

La degradarea lor constituțională și administrativă se adaugă și încercările tot mai îndrăznețe de maghiarizare din partea nouilor stăpâni dela Budapesta.

În noua situație politică, românii se prezintă divizați în două tabere: una a românilor ardeleni, cealaltă a celor din Bănat și a părților ungurene, cari își continuă drumul lor, despărțiți și întrebunțând metode de luptă politică diferite.

Cum însă o nenorocire nu vine niciodată singură, se produce în primii ani ai erei dualiste o regretabilă sciziune, chiar în sânul ardelenilor. Motivul neînțelegerilor îl formează divergențele asupra *tacticii* politice de urmat.

Neînțelegerile acestea degenerază, în anul 1872 până la o ruptură în două grupări politice rivale, cari se întrunesc în „Conferințe Naționale“, separate, unul la Sibiu, alții la Alba-Iulia.

Spre norocul nostru, această slăbire a frontului de rezistență națională nu durează decât până la 1875, când românii ardeleni se întrunesc în cadrele aceleiași „Conferințe Naționale“, stabilind o tactică politică obligatorie pentru toți și alegându-și un singur comitet central executiv.

În același fel s'a procedat în Ardeal și în preajma alegerilor generale din anul 1878. „Conferința Națională“ ținută în acest an la Sibiu a consfințit și coroborat procesul de solidaritate politică, început la 1875.

Românii din Bănat și din părțile ungurene au ținut sub întreaga durată a acestei perioade două întruniri, numite și ele „Conferințe Naționale“, la cari au participat intelectuali români și cari s'au pronunțat în mod solidar pentru aceeași tactică politică, adică pentru *menținerea activității* față de Budapesta.

Prima conferință s'a ținut în anul 1869, la Timișoara, cea de a doua în 1872, la Arad.

Caracteristica comună tuturor întrunirilor politice din perioada aceasta este:

I. *Periodicitatea*. Ele se întrunesc în mod regulat în preajma unei noi perioade legislative și principalul lor obiectiv este fixarea sau reexaminarea atitudinii politice ce trebuie observată în fața alegerilor;

II. În ce privește compunerea lor, ele nu sunt încă ceea ce se înțelege sub o *corporațiune reprezentativă*.

Deși se intitulază „Conferințe Naționale“, de fapt, ele nu sunt altceva decât niște *consfătuiri* ale unor intelectuali români, cari — întâmplător — s'au prezentat, pe baza unei convocări, făcute nu la persoană.

Conferința din 20 Ianuarie 1869, la Timișoara, a fost convocată de președintele clubului foștilor deputați români, de Anton Mocioni.

În convocator el își ia libertatea :

„a invita stimata inteligență națională sau din părțile cele mai depărtate pe reprezentanții încercați ai ei și ai poporului, la o adunare și conferință frățească publică“.

Tot astfel, în Transilvania, Ilie Măcelariu, în urma somaștilor ce i s'au făcut din mai multe părți, își ia de asemenea libertatea :

„să invite pe mult stimata noastră inteligență română din Transilvania la o conferință frățească în Miercurea pe ziua de 7 Martie, st. n., 1869“.

La Timișoara se hotărăște „înființarea unei partide politice naționale de sine stătătoare“, iar — ca tactică de luptă — se va urma „politica de activitate“. Pentru conducerea alegerilor și executarea hotărârilor conferinței, se alege un *comitet central* de 19 inși, sub prezidiul lui Alex. Mocioni.

La Miercurea cei aproape 400 intelectuali hotărăsc abținerea totală față de parlamentul din Budapesta, iar în ce privește constituirea unui partid național român, pentru Transilvania, „Conferința“ se mărginește — deocamdată — numai la desemnarea unui „*comitet național central*“ de 25 membri, în frunte cu Ilie Măcelariu, ca președinte.

Așa-numita „Conferință Națională“ a *activiștilor*, convocată la Sibiu, pe ziua de 5 Mai 1872, la care au participat abia 35—50 intelectuali, tot astfel „Conferința“ *pasiviștilor*, convocată la Alba-Iulia, pentru ziua de 27 Iunie, a acelui an și la care au participat cam 200 intelectuali, nu pot fi considerate ca reprezentante politice ale poporul român din Transilvania, — ci cel mult drept niște *conventicule*, al celor de aceeași nuanță politică.

În schimb „Conferința Națională“, convocată la Sibiu, în preajma alegerilor generale din 1875, cu toate că fi lip-

sește orice temelie reprezentativă, întrucât invitarea este îndreptată către: *toți intelectualii români cu drept de alegători* — totuși, poate fi considerată — cel puțin *politicește* — ca o reprezentanță a întregului popor român din Transilvania.

Conferința a hotărât de data aceasta, cu mare majoritate, continuarea tacticii de pasivitate politică, iar minoritatea s'a supus acestui vot. Conferința alege un comitet executiv de 12 inși, cu mandatul să vegheze la observarea hotărârilor aduse și la respectarea solidarității naționale.

După trei ani românii din Ardeal s'au întrunit din nou la Sibiu, în ziua de 7 Iulie 1878, convocați de astădată de președintele clubului municipal al Sibiului, Nic. Popea.

Și de data aceasta se prevede o „*Conferință generală a românilor, investiți cu drept de alegere*“, se face apel a se participa în „*număr cât se poate mai mare și cel puțin câte unul din fiecare cerc electoral, locuit de români*“.

De data aceasta convocatorii au compus și un fel de regulament interior, din opt puncte, între care în punctul doi se spune:

2. Alegătorii întruniți se constituiesc în: *conferința partidei naționale române*, alegându-și un: președinte, vicepreședinte și doi notari;

4. Președintele va pune mai întâi în discuție chestiunea, care să fie învintă alegătorilor români față de alegerea la dieta Ungariei, pentru periodul proximal;

5. Conferința emite din sânul ei o comisiune de 9 membri cu însărcinarea ca să prezinte în ședința proximală opinia sa motivată;

7. Conferința va alege un comitet electoral executiv, cu domiciliul în Sibiu.

După discuții îndelungate, „*Conferința*“, cu o mică majoritate (36 contra 25, restul s'a abținut) s'a declarat, din nou, pentru *pasivitate*. Comitetul electoral central de 7 inși a fost ales numai dintre fruntașii cu domiciliul în Sibiu.

Cu aceasta s'a terminat și epoca aceasta de nesiguranță și tatonare înspre o formă *definitivă* de organizare politică a românilor.

Anul 1881 va marca un puternic și îmbucurător pas înainte, nu numai prin „unirea tuturor forțelor și energiilor românești de dincoace de Carpați, într'un singur organism politic, ci și prin organizația solidă, cu caracter de permanență pe baza principiului reprezentativ, pe care se crează noul partid al tuturor românilor din Ardeal, Bănat și Ungaria“.

Se inaugurează o epocă nouă de hotăriri și acțiuni, politice, ofensive, bine chibzuite, duse la îndeplinire cu perseverență și în deplină solidaritate.

Epoca 1881—1910.

„Conferința Națională“, convocată la Sibiu, pe ziua de 12 Mai 1881, a fost temeinic pregătită cu luni înainte, atât sub raport organizatoric, cât și programatic.

Deja în vara anului 1880, din prilejul adunării generale a „Astrei“, ținută la Turda, s'au întrunit în casele lui Dr. Ioan Rațiu șase fruntași: Iacob Bologa, Gh. Barițiu, P. Cosma, Dts. Roman, Gh. Pop de Băsești și Dr. I. Rațiu, cari, examinând situația politică, au hotărât să convoace un număr mai mare de fruntași din Ardeal, Bănat și Ungaria, la o nouă *consfătuire intimă*, care să se țină la Sibiu, în Oct. al aceluiași an.

La această consfătuire s'au prezentat 22 fruntași.

În temeiul celor hotărâte în aceste consfătuiri, au fost apoi convocați la Sibiu: *reprezentanții alegătorilor români* din toate circumscripțiile Ardealului, Bănatului și Ungariei, la o:

„Conferință Națională“

pe ziua de 12 Mai 1881.

Conferința aceasta a fost cea dintâi care a fost convocată pe *baze curat reprezentative*. Deja din Martie li s'a trimis tuturor cluburilor județene instrucțiuni precise asupra felului cum au să procedeze la alegerea unor *delegați* și anume: *câte doi de fiecare circumscripție electorală*.

Delegații vor fi aleși în adunările publice ale alegătorilor români, convocați spre acest scop în fiecare circumscripție, deosebit.

La conferința din 1881 s'au prezentat din Ardeal 103 delegați, iar din circumscripțiile bănățene 52, în total 155 reprezentanți ai alegătorilor români, adică a națiunii române politice.

Importanța istorică a acestei Conferințe constă în „*recunoașterea necesității de a se uni toți românii de sub coroana Sf. Ștefan, de a-și împreuna și organiza puterile pentru apărarea drepturilor și intereselor tuturor, politice, economice și mai vârfos ale celor mai desconsiderate: naționale și culturale, ale lor proprii, ca condițiuni de viață*”, cum se exprima rezoluția, adică moțiunea votată cu *unanimitate*.

Programul acesta a rămas în vigoare neschimbat până la „Conferința Națională” din 1905 care însă nu a făcut altceva decât a dat o *interpretare nouă* punctului prim din program, care prevede: *recâștigarea autonomiei Transilvănene*.

Conferința dela 1905 a lărgit această concepție de autonomie, extinzându-o asupra tuturor teritoriilor locuite de români.

Discuții și controverse s'au ivit în 1881 numai în ce privește *tactica politică*.

S'au ciocnit din nou aderenții pasivității cu activiștii.

Rezultatul a fost un compromis: *activitate* pentru bănățeni și ungurenii, *pasivitate* pentru ardelenii.

Începând cu anul 1881 ajunge regulă generală și obligatorie *obiceiul* de a delega imediat, din prima ședință, o comisiune mai restrânsă de 30—40 membri fruntași, cu mandatul ca să discute în intimitate, — adică cu excluderea publicității, — problemele puse la ordinea zilei, să cerce să ajungă la unitate de vederi și să prezinte apoi, în proxima ședință plenară, un proiect de moțiuni cu soluții bine chibzuite și bine motivate.

În cazul când comisia nu ar fi căzut de acord asupra unei chestiuni, controversa era pusă la vot, deja în sânul comisiunii, iar raportorul pentru ședința plenară era desemnat din sânul majorității. Bine înțeles i s'a dat vote și minorității să-și prezinte și să-și susțină părerea în fața conferinței publice.

În fiecare „Conferință” se alegea apoi câte un Comitet Central Executiv, însărcinat cu ducerea la îndeplinire a hotărârilor conferinței. Numărul membrilor acestui comitet a variat. În 1881 și 1887 era compus din 11 membri, în 1884 din 12. Începând cu 1890 numărul membrilor se urcă la 25 și acest număr rămase până la urmă. După 1881 noul partid național român continuă a se întruni periodic, adecă în preajma fiecărui nou ciclu parlamentar, în „Conferințe Naționale”, observând cu sfințenie *formele de organizare reprezentativă și de dezbateri*, așa cum s'a stabilit la 1881.

S'a ținut până în anul 1892, în total, alte trei „Conferințe” (1884, 1887, 1890), care — toate — au menținut programul politic dela 1881 și hotărârile principale anterioare.

Numai în ce privește *tactica* politică s'a produs cu încetul o deplasare a opiniei publice, înspre o *pasivitate generală*, dat fiind că abuzurile și atrocitățile electorale au convins și pe românii din Bănat și Ungaria despre zădărniciia unei lupte electorale și parlamentare civilizate.

Astfel, deja în 1887, se decretează pasivitatea pe întreaga linie.

Numai în mod *excepțional* s'a admis ca să se mai facă o ultimă încercare în câteva circumscripții din Bănat. Experiențele triste, făcute în alegeri, au determinat „Conferința Națională” din 1892 să decreteze *pasivitatea generală și obligatorie pentru întreg poporul român*.

Importanța *istorică* a acestei „Conferințe” stă însă în faptul că de aici s'a pornit acea mare mișcare politică, cunoscută sub numirea de: *acțiune memorandistă*.

În conferința aceasta s'a hotărât, cu o majoritate zdrobitoare, părăsirea atitudinii *defensive* de pe atunci și înființarea unei *acțiuni ofensive*, îndreptate direct, împotriva guvernului și a nașunii maghiare, prin un apel adresat supremului factor constituțional.

S'a hotărât deci desființiv „*înaintarea fără amânare*” a unui memoriu către împăratul-Rege Francisc Iosif.

Peripețiile dramatice și eroice ale acestei acțiuni, precum și consecințele ei fatale, adecă a procesul dela

Cluj și a condamnării membrilor Comitetului Național la ani grei de temniță de Stat, sunt îndeobște cunoscute.

Ceeace ne interesează mai de aproape în cadrele acestei lucrări este împrejurarea unică, care a dat prilejul la o *deviare* dela *periodicitatea* din trecut prin convocarea unei: „*Conferințe Naționale extraordinare*“, pentru ziua de 27 Iulie 1893.

Văzând proporțiile nebănuite ce le-a luat acțiunea memorandistă, Comitetul executiv s'a simțit îndemnat să se acopere cu un nou vot de încredere și solidarizare a comitenților săi.

Conferința aceasta însă nu a fost admisă decât în urma unui recurs și numai sub anumite *condițiuni*.

Ni s'a impus, ca la „Conferință“ să nu poată lua parte decât cetățenii ungari majori, „*verificați ca delegați ai adunării*“, iar *străinii* să nu fie admiși în sală. S'a impus apoi ca despre Memorand să nu se discute la „Conferință“.

Această interdicțiune însă nu a împiedecat ca într'o atmosferă de însuflețire *ne-mai-văzută până atunci*, întreaga „Conferință“, precum și mii de țărani din împrejurimile Sibitului, să se „*identifice întru toate cu Comitetul său Central și să declare de al său memorandumul depus în lunie trecut în cancelaria Maiestății Sale*“.

După terminarea „Conferinței“ un cortegiu impozant a parcurs străzile principale ale orașului, până la locuința președintelui Dr. I. Rațiu, căruia i s'a făcut o manifestație entuziastă.

După condamnarea și întemnițarea Comitetului Național, guvernul maghiar a continuat cu măsurile de retorsiune și persecuțiune.

Cea mai grea lovitură a fost dizolvarea P. N. R., făcută prin ordinul 321 din 16 Iunie 1894 al ministrului de Interne Hieronymi.

În motivarea acestei deciziuni se spune — între altele — următoarele :

„...conform art. 104 din legea electorală, *adunări și partide se pot organiza numai pe durata alegerilor, pe când reuniuni formate pentru o acțiune mai largă, nu exclusiv pentru alegeri, ci cu tendințe politice, reuniuni, a*

căror acțiune este continuă, — nu se pot sustrage controlului autorităților... existența și activitatea partidului național român nu poate fi bazată pe legea electorală, existența și activitatea lui nu are bază legală“.

Zădărnice au fost cele două încercări ale președintelui Dr. I. Rațiu, de a convoca o „Conferință Națională“, mai întâi pe ziua de 15 Mai 1896, apoi pe ziua de 24 Oct. a aceluiași an. Ținerea „Conferinței“ a fost interzisă, iar recursurile înaintate împotriva acestor opreliști, de asemenea, respinse, definitiv.

A trebuit să treacă mai bine de zece ani, să se schimbe împrejurările externe și interne, ca într'un moment favorabil românii de dincoace de Carpați să se poată întruni și manifesta din nou, între vechile forme și cadre.

Încercarea lui Gh. Pop de Băsești — care, după moartea preș. Dr. I. Rațiu, întâmplată în anul 1902 — luase în mână conducerea politică — de a convoca, în preajma alegerilor generale din 1905, o „Conferință electorală“, spre surprinderea generală, a dat rezultat pozitiv.

Conferința s'a ținut la Sibiu, în 10 Ian. 1905, participând 97 delegați aleși de astă dată *nu în adunare publică*, ci în *întâlniri intime* de ale intelectualilor din diferite centre.

Conferința aceasta prezintă o importanță deosebită prin două hotărâri ale ei:

1. Prin abandonarea pasivității politice și
2. Prin o nouă interpretare sau amplificare a programului politic.

Pe terenul *tactic* trecerea la activitate politică se prezintă ca singura cale pe care P. N. R. putea să iasă din impasul și starea de inerție în care a tânjit mai bine de un deceniu!

Interpretarea nouă dată programului din 1881 și în deosebi punctului 1 referitor la autonomia Transilvaniei, constituită, de asemeni, o adaptare la o *realitate* care se înfăptuise pe încetul și pe neobservate, pe toate terenele vieții publice a românilor din Ardeal și Ungaria.

Poporul român de dincoace de Carpați își alcătuisse, rând pe rând, o organizație unitară, pe teren bisericesc, școlar, cultural și economic.

Această contopire într'o singură individualitate națională trebuia să-și găsească expresia și pe teren politic.

La 1881 se făcuse unirea politică între : ardeleni, bănățeni și ungureni, numai *formal*, acum trebuia găsită și formula unei unificări materiale.

Formula aceasta s'a găsit în extinderea autonomiei transilvănene asupra tuturor românilor de dincoace de Carpați, precum și a teritoriilor locuite de ei. „Autonomia Transilvană“ s'a transformat în o „Autonomie Națională“.

Ultima „Conferință Națională“ a fost convocată în preajma alegerilor generale din 1910.

La chemarea președintelui Gh. Pop de Băsești s'au întrunit la Sibiu, în ziua de 5 Aprilie 1910, 290 delegați, reprezentând 20 de județe locuite de români.

Conferința aceasta s'a menținut întru toate în cadrele eroite de cătră „Conferința“ din 1905, atât în ce privește programul, cât și în ce privește tactica de activitate parlamentară.

A ales apoi un nou comitet executiv de 25, al cărui mandat, în urma izbucnirii războiului mondial din 1914, a rămas în putere, până la ziua mare de 1 Decembrie 1918.

Din sânul acestui comitet s'a ales așa-numitul „Consiliu Național Român“ dela Arad, care a hotărât și pregătit convocarea marelui adunări „Naționale“ dela Alba-Iulia.

*

De încheiere să facem un scurt *rezumat* și un *bilanș* : „Conferințele Naționale“, ca organe supreme de conducere a politicii românilor de dincoace de Carpați, au *binemeritat* pentru posteritate. Lor avem să le mulțumim creșterea și păstrarea *unității de gândire politică* a românilor de sub stăpânirea maghiară.

Înlăuntru ele contribuie la netezirea și aplanarea eventualelor divergențe de ideologie sau a conflictelor de ordin personal.

Încetul cu încetul hotărârile „Conferințelor Naționale“ încep să fie respectate și urmate de întreaga suflare românească.

Ori ce încercare de-a frânge solidaritatea noastră politică este condamnată dela început.

Dar autoritatea „Conferințelor Naționale“ se afirmă tot mai hotărât, chiar în afară, adevărată față de guvernul maghiar.

Este adevărat că, în totul luptelor îndârjite, stărnite de acțiunea „memorandistă“, guvernul a interzis funcționarea partidului național și — timp de zece ani — nu s'a mai putut întruni nici o „Conferință Națională“.

Am văzut cum însă în 1905 guvernul, fără a fi revocat ordonanța de dizolvare a lui Hieronymi, a trebuit să permită ținerea „Conferinței“, convocată de un Comitet național, desființat și în forma tradițională reprezentativă, declarată în 1904, de asemeni, de ilegală.

Ba ceva mai mult, împrejurările politice s'au schimbat în așa măsură încât în anul 1913 celebrul Șt. Tisa însuși, a fost nevoit să stea de vorbă cu „Comitetul Național“ și să încerce a ajunge prin el la un aranjament politic cu poporul român din Ardeal și Ungaria.

Dacă conducătorii noștri politici autorizați nu s'au lăsat ademeniți de făgăduțeli și au respins categoric orice împăcare cu dușmanul milenar, aceasta constituie un nou motiv ca să recunoaștem *destoinicia și simțul lor de prevedere* și — în consecință — să le rezervăm locul de onoare ce li se cuvine în paginile istoriei noastre.

Privind din adăpostul sigur, ce ni-l oferă noua noastră patrie întregită, la nesfârșitele lupte, frământări, persecuții și umilinți, pe cari a avut să le îndure și numai o *frântură* a neamului nostru întregit, într'un interval de timp de abia o jumătate de veac, ne vine în minte dictonul latin:

„*Tantae molis erat romanam
condere gentem*“.

